

13. *Rob Nolasco and Lois Arthur Conversation*. Oxford University Press. 1996. – 148.
14. *G.P. Ladousse. Role Play*. – Oxford, 1997. – 174 с. 15. *Curry D. More Dialogs for Everyday Use / D. Curry*. – Washington. D.C., 2004. – 136 с.

Стаття надійшла до редакції 18.10.12

Н. Антонюк, канд. пед. наук, доц.
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

Коммуникативные находки в контексте юридического перевода

Статья исследует вопросы коммуникативных позиций в контексте юридического перевода.

Ключевые слова: юридическая терминология, иностранноязычный перевод, коммуникация, текст, креативный подход.

N. Antoniuk, PhD, associate prof.
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

Communicative Finds in Law Translation

The article deals with the communicative samples in the context of legal translation.

Key words: legal terminology, foreign language translation, communication, text, creative approach.

УДК 81'255.4=133.1:82-1

А. Бондарєва, здобувач
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЯПОНСЬКИХ ТАНКА ФРАНЦУЗЬКОЮ МОВОЮ (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ ЮДІТ ГОТ'Є "ВІРШІ /НА КРИЛЬЦЯХ/ БАБКИ")

В статті досліджено особливості перекладу японських танка французькою мовою на прикладі збірки "Вірші /на крильцях/ бабки" французької письменниці та поетеси середини XIX ст. Юдіт-Луїзи Гот'є. Особливу увагу приділено художньо-стилістичним засобам, характерним для французької та японської мов.

Ключові слова: переклад японських танка, Юдіт-Луїза Гот'є, французька поезія, "Poèmes de la libellule".

Переклад – це складний і багатогранний вид людської діяльності. Хоча зазвичай говорять про переклад "з однієї мови на іншу", але насправді в процесі перекладу відбувається не просто

заміна однієї мови іншою, у ньому взаємодіють різні культури, різні особистості, різні епохи, різні літератури, різні традиції та установи. Тому справедливо розглядати переклад як феномен інтерлінгво-культурної комунікації [1, 108]. Так наприклад, знайомство з культурою Далекого Сходу, зокрема китайською, але особливо японською, мало значний вплив на європейську літературу і насамперед французьку.

Вагому роль у посиленні перекладацької діяльності у Франції другої половини XIX століття відіграла історично сформована ситуація. З одного боку – подолання натуралізму, що проявилось у стомленості та пересиченості літературою, яка відображала дійсність, призвело до захоплення екзотикою Сходу, так званого "японізму". З іншого боку, Японія залишалась закритою для зовнішніх відносин країною до революції Мейджі у 1868 році. З того часу досить вагомим стає ґрунтовне вивчення японської культури та літератури французькими вченими. У 1871 році відомий французький учений-схознавець і перекладач Леон де Росні видає "Антологію давньої та сучасної японської поезії мешканців Японських островів", у якій репрезентує переклад японських віршів жанру танка. Слід зазначити, що японська лірика для європейських літературних діячів здавалася найбільш складною для перекладу. На той період єдиними відомими формами японського віршування були п'ятивірш танка та тривірш хокку, буквальний переклад яких здавався не тільки незрозумілим, але й іноді абсурдним. Однією з яскравих особливостей японської лірики є наявність такого поняття як "другий план", де кожне слово "випромінює невисловлені напрями емоцій" [2, 271]. Безумовно, що багато віршів європейських класиків теж містили в собі завуальований зміст, але в порівнянні з танка, де "кожне слово – свого роду сигнал" [2, 272], японські п'ятивірші навіювали думку про закодовану літературну модель.

Наступне видання перекладів японських поезій у жанрі танка французькою мовою належить відомій письменниці та поетесі Юдіт Гот'є (повне ім'я: Judith Luisa Gautier / 1845–1917/). Саме тому для нашого дослідження ми обрали збірку поетеси під назвою "Вірші /на крильцях/ бабки" ("Poèmes de la libellule"), яка вийшла у світ у 1885 році. Збірка містила 88 віршів-танка, віді-

браних з різних поетичних антологій, головним чином з антології "Кокін-вака-сю" ("Збірка старих і нових японських пісень", 905 р.), а також вірші з антології "Ман-йо-сю" (Збірка міріад листків", VIII ст.) та антології "Сінкокін-вака-сю" ("Нова збірка старих і нових японських пісень", 1205 р.), що віддзеркалювали різні епохи становлення класичної японської поезії [3, 368]. У збірці можна знайти вірші таких відомих поетів як Міцуне, Мурасакі, Наріхіра, Сайгьо-хосі, Содзьо Хендзьо, Тадаміне, Томонорі, Хітомаро, Кі-но Цураюкі та ін. Зустрічаються також вірші невідомих японських поетів. Слід зазначити, що французькі першопереклади того часу в порівнянні з оригіналами рясніють вільностями та неточностями. У перекладі японських віршів, як зазначає сама поетеса, її допомагав "Його Величність", пан Сайондзі Кінемоті [4, 241], тому їх достовірність не викликає жодних сумнівів. Окрім того, Юдіт Гот'є першою серед поетів запропонувала у своїй збірці подвійний переклад віршів: поетичний та дослівний, що зайвий раз підтверджує розуміння нею в необхідності адекватного перекладу іншомовного твору. Наведемо приклад вірша японського поета Томонорі (Кі-но Томонорі, /?/ – /905/?/) у перекладі Юдіт Гот'є:

(Поетичний переклад):

<i>A toi je l'adresse</i>	Тобі я посылаю
<i>Cette branche aux tendres fleurs:</i>	Цю гілочку у ніжних квітах:
<i>Seul qui sait l'ivresse</i>	Тільки той, хто розпізнає її
<i>Des parfums et des couleurs</i>	Аромат та колір
<i>En merite la caresse.</i>	Зуміє це оцінити

А наприкінці збірки Юдіт Гот'є наводить уже дослівний переклад цього вірша: "*A qui enverrai-je ces fleurs de prunier, si ce n'est pas à vous? Celui qui sait apprecier couleur et parfum merite seul de les recevoir*". "Кому надіслати ці квіти сливові, якщо не вам? Тому, хто єдиний зуміє оцінити їх колір та аромат".

Японська поезія – надзвичайно елегантна і лаконічна у своїх формах – це поезія почуттів, тонкого проникнення у красу навколишнього світу. Танка народилася з пісенної народної стихії і створила свої власні поетичні закони, які залишалися незмінними протягом століть. Говорячи про класичну японську поезію, відома російська перекладачка В. Маркова підкреслює,

що "в танка сказано небагато, але як раз стільки скільки потрібно. У маленькому вірші важливе кожне слово, кожен образ" [5, 11], і тільки у творчій єдності поета та читача танка набуває змістового наповнення.

Відомий французький сходознавець Жорж Бонно підкреслював, що "глибинний смисл японського вірша може не залежати від сенсу слів, з яких воно складається" [2, 267], саме тому дослівний "переклад японської лірики без урахування її підтексту, поетичного настрою та евфонії є рівнозначним завідомому вбивству поезії" [2, 268].

Перед перекладачем постає достатньо важке завдання, а саме – створити новий поетичний текст, еквівалентний оригіналу і відповідний його естетичній інформації, але за допомогою мовних засобів, характерних для мови перекладу (у нашому випадку – французької).

Японська система віршування, як і французька, є силабічною, тобто базується виключно на кількості складів у вірші, що зближує обидві ці системи. Юдіт Гот'є повністю зберігає японський віршовий розмір, характерний для жанру танка: відповідно 5 – 7 – 5 – 7 – 7 складів у кожному рядку, не порушуючи при цьому правил французької поезії.

Обмежена у звуковому відношенні силабічна система японської мови не має рими як свідомого поетичного прийому, лише іноді може виникнути випадкова природна рима, внутрішня або кінцева. Що ж стосується перекладів Юдіт Гот'є, то усі вірші, що містяться у збірці "Poèmes de la libellule" є римованими, більша частина з яких (22 вірша з 89) мають перехресну риму (ababa). Проте трапляються й зустрічаються інші варіації – ababb (17 віршів) чи abaab (13 віршів). Це добре простежується на вищенаведеному прикладі вірша поета Томонорі:

5----l'adresse (a)

7----fleurs (b)

5----l'ivresse (a)

7----couleurs (b)

7----caresse (a)

Таким чином, Юдіт Гот'є повністю адаптує японські вірші до норм французької поезики, де упродовж XIX ст. панував стиль

так званого "правильного віршування" з різноманітними точними розмірами, досить витонченою римою, складною композицією та багатим арсеналом тропів. При цьому ні лексичні доповнення, зроблені Юдіт Гот'є ні римованість її віршів не вплинули на "адекватність передачі змісту танка та на відповідність художніх образів" [3, 372].

С. Ф. Гончаренко пропонує розглядати будь-який поетичний текст в трьох аспектах: смислового (що сказано?), стилістичному (як сказано?) та прагматичному (яку реакцію викликає сказане у читача?) [1, 110]. З точки зору стилістичних засобів японська поезія аналогічна французькій, зокрема у використанні алітерації, асонансів, повторів тощо. Юдіт Гот'є у своїх перекладах використовує всі вищенаведені стилістичні засоби. Так, наприклад, асонанс добре простежується у вірші японського поета Кіно Цураюкі (868–946):

De mon amour plein d'alarmes
Bruleraient mon coeur sans armes!

У цьому випадку асонуючою виступає літера "a". Алітерація літери "t" простежується у перекладі вірша поета Тадаміне (друга пол. IX – поч. X ст.):

T'aimera-t-on tout l'été?
Seras-tu jété...

Також повтори у перекладі вірша невідомого автора:

Là, partout, **encore, encore,**
Des fleurs, des fleurs, vont éclore!

Звичайно, що складна структура японського віршування має власні, притаманні тільки їй прийоми, такі як макура-котоба (готова ритмічна одиниця з 5 чи 7 складами), ута-макура (географічні назви зі своєрідним асоціативним змістом), каке-котоба ("слова-зв'язки" з двоюким значенням слів) та багато інших способів. Це значною мірою було зумовлено бажанням японських авторів створити більш складну і яскраву образну та фонетичну структуру японського вірша-танка, а також доповнити внутрішнім підтекстом її зовнішній зміст.

Оскільки різні види та жанри мистецтва маловідомої країни в усьому розмаїтті рідко усвідомлюються відразу, то й перші європейські інтелектуали, які зацікавились японською поезією

(англійці Діккінс, Безіл Чемберлен, Астон, француз Леон де Росні) мали досить туманне уявлення про головні засади поетики танка, розуміючи швидше інтуїтивно, складну структуру п'яти-вірша при його зовнішній простоті. У пошуках адекватних форм перекладу французькі японісти не намагалися вичленити елементи японської поетики та естетики такі, як "сумну чарівність всього сущого" (моно-но аваре) чи "таємничу сутність" (юген), – усе це буде досліджено в подальших працях перекладачів і дослідників японської поетики, які почали з'являтися вже на початку ХХ ст. (переклад Генрі Даврея "Японської літератури" Астона (1902), книги Поля Кушу "Ліричні японські епіграми" (1906), Альберта Невіля "Японські епіграми" (1908), Мішеля Ревона "Антологія японської літератури" (1910), Жоржа Бонно "Вступ до антології Кокінсю" (1933), а також відкриття першої школи танка у Франції (1948).

Таким чином, перші перекладачі, можливо, і цінували внутрішню чарівність японських танка, але їх переклади ще були далекі від поетичних. Наприклад, француз Л. Росні взагалі перекладав танка прозою, англієць Б. Чемберлен – у вигляді римованих двовіршів. Саме тому серед перекладів того часу, на нашу думку, збірка "Poèmes de la libellule" (1885) Юдіт Гот'є представляла найбільш вдалиий і адекватний поетичний переклад японських танка французькою мовою – як з точки зору ритмічно-інтонаційної структури віршів, так і точки зору оригінального використання строфічних форм:

<i>Pendant que rêvant,</i>	Поки я мріяла,
<i>Pleine de mélancolie,</i>	Поринувши у сумні думи,
<i>J'ai laissé souvent</i>	Я не помітила
<i>L'heure fuir avec le vent,</i>	Як час спливає, мов вітерець,
<i>La fleur est déjà pâlie!</i>	І навіть квітка вже зав'яла!

Коматі (Оно-но Коматі, 834/?/ – 900/?/)

Хоча спільні стилістичні засоби обох мов полегшують переклад японських танка французькою мовою, однак головою проблемою залишається переклад не стільки зовнішнього змісту, скільки внутрішнього наповнення. Жодний європейський вірш не може вмістити в такій лаконічній формі такий багатозначний,

глибинний зміст, який міститься в танка. Одним з обов'язкових елементів поезики японського п'ятивірша є втілення у вірші образів природи: гір, річок, дерев тощо, асоціативні зв'язки яких тісно пов'язані з традиційним світосприйняттям японського народу (наприклад, гори Йошіно в Японії давно асоціюються з весняним квітом сакури). Можна припустити, що саме через це Юдіт Гот'є при виборі віршів для своєї збірки навмисно обмежує залучення для перекладу віршів-танка з використанням географічних назв, за якими поетична традиція закріпила певне асоціативне значення. Деякі її вірші мають коротку передмову і транскрипцію, але головним залишається те, що письменниці вдалося, послідовно зберігаючи форму оригіналу, передати відчуття поетичності японської мови. Окрім того, на першій сторінці збірки поетеса наводить свій власний вірш, написаний у жанрі танка, тим самим демонструючи можливість запозичення французькою поезією японської строфічної форми танка та художньо-стилістичних засобів, характерних передусім для японської поезії.

У попередній статті ми частково розглядали східну тематику та проблематику у творах письменниці. Що стосується перекладів Юдіт Гот'є з японської мови, то необхідно зазначити, що на сьогоднішній день збірка "Вірші /на крильцях/ бабки" не була перекладена ні українською, ні російською мовами. Проте, з українськими перекладами деяких японських поетів, які увійшли у вищезазначену збірку можна ознайомитися у книзі українського дослідника і перекладача японської мови І.П. Бондаренка [6]. Цікавим напрямом подальшого дослідження є детальний аналіз східного внеску письменниці у французьку систему віршування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Гончаренко С.Ф.* Поэтический перевод и перевод поэзии: константы и вариативность / С.Ф. Гончаренко // Тетради переводчика. – М., 1999. – Вып. 24.
2. *Маркова В.О.* переводе японской лирики. История и проблематика // Мастерство перевода: сборник статей / В. Маркова. – М., 1968. – № 6.
3. *Бондаренко І.П.* Розкоші і злидні японської поезії (японська класична поезія в контексті світової та української літератури) / І.П. Бондаренко. – К., 2010.
4. *Bettina L. Knapp.* Judith Gautier: une intellectuelle française libertaire (1845–1917) / Bettina L. Knapp – Paris, 2007.
5. *Маркова В.* Классическая японская поэзия: Пятистишия. Трехстишия / Вера Маркова – М., 2006.

6. Бондаренко І.П. Збірка старих і нових японських пісень (поетична антологія (905–913 pp.) / І.П. Бондаренко. – К., 2006.

7. Манъесю "собрание мириад листьев" в 3-х томах / пер. с яп., вступ. ст. и коммент. А.Е. Глускиной. – М., 1971. – Т. 1.

Стаття надійшла до редакції 18.10.12

А. Бондарева, соискатель
КНУ имени Тараса Шевченко, Киев

**Особенности перевода японских *танка* на французский язык
(на материале сборника Юдит Готье "Стихи /на крыльях / стрекозы")**

В статье исследуются особенности перевода японских танка на французский язык на примере сборника "Стихи /на крыльях/ стрекозы" французской писательницы и поэтессы середины XIX века Юдит-Луизы Готье. Особое внимание уделяется художественно-стилистическим приемам, характерным для французского и японского языков.

Ключевые слова: перевод японских танка, Юдит-Луиза Готье, французская поэзия, "Poèmes de la libellule".

A. Bondareva, external PhD student
Taras Shevchenko National University of Kyiv

**Features of the Japanese translation of *tanka* on the French language
(based on the collection of Judith Gautier's "Poems / on the wings / of dragonfly")**

The article investigates the features of the Japanese translation of tanka on the French language in the collection "Poetry on the wings the dragonfly" of a famous French writer and poetess of the XIX century Judith Louise Gautier. Special attention is given to artistically-stylistic techniques characteristic for both languages.

Key words: translation of Japanese tanka, Judith Louise Gautier, french poetry, "Poèmes de la libellule".

УДК 811.1342:378,4(477-25)КНУ ім. Т. Шевченка

Г. Верба, канд. філол. наук, доц.
Н. Хижняк, канд. філол. наук, асист.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

**З ІСТОРІЇ СТАНОВЛЕННЯ ІСПАНІСТИКИ
В КИЇВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

У статті розглядаються етапи формування школи іспаністики в КНУ імені Тараса Шевченка з часу його утворення, визначаються основні напрямки дослідження в галузі філології, перекладознавства та історії, вне-